

فصلنامه علمی تخصصی معارف علوم انسانی و علوم اسلامی
سال ششم - ویژه نامه نوروز 1405 - شماره 25 - ص 67-80
بررسی رویه اهل بیت (ع) در زمینه فرزندآوری

فاطمه احمدی¹

چکیده

مسئله فرزندآوری و توجه به افزایش نسل یکی از زوایای زندگی بشر بوده است. خداوند میل و حب فرزند را در ذات بشر قرار داده است و در همه ی ادیان الهی بر اساس فطرت انسان را به داشتن فرزند ترغیب نموده است. دین اسلام نیز مسلمانان را به ازدیاد نسل دعوت کرده چون فرزند را مایه قدرت و اقتدار تلقی کرده است. گذشته از مسائل عالی که خداوند با فرزند دار شدن به انسان عطا می کند باید روش و رویه ای را یاد بگیریم تا بتوانیم فرزندی ا صلح به جامعه تحویل دهیم. استفاده از رویه اهل بیت (ع) و آیات و روایات که در آن از رویه تربیت فرزند و نحوه ی برخورد و رشد و نمو کودک برای انسان کامل شدن باید از رویه اهل بیت (ع) و کتاب خداوند بهره مند شویم.

واژگان کلیدی: رویه، اهل بیت (ع)، فرزندآوری

1. طلبه سطح سه (کارشناسی ارشد)، رشته مشاوره خانواده با رویکرد اسلامی، حوزه علمیه حضرت ولیعصر (عج) خواهران، بناب، آذربایجان شرقی.

مقدمه

خانواده یکی از نهادهایی است که انسان در آن متولد می شود و رشد و نمو می یابد و تربیت می بیند و مسئولیت پذیر می شود ، در واقع شخصیت انسان در آن شکل می گیرد. جوامع ، والدین و اجتماعات قومی برای بار آوردن و داشتن فرزندان مطلوب خود الگوها، مدلها و سبکهای فرزند پروری خاص خود را دارند ، باید بگوییم فرزند پروری کاشت و داشتی است که ما در زندگی از آن رویه پیروی می کنیم تا بتوانیم فرزندان صالحی به جامعه تحویل دهیم ، سبک زندگی و برخورد والدین با فرزندان بی شتر متاثر از محیط بیرونی و الگوهای گذشته و حاضر در زندگی است برای یک فرد مسلمان مطلوب ترین سبک و رویه، رویه اهل بیت (ع) در رفتار و کردار با خانواده و فرزندان است. در یک جامعه دینی، افراد می کوشند بر اساس باورها و رفتار کنند. در واقع این کانون گرم خانواده است که از سانسها را می سازد برای این ساخته شدن شیوه ها و روشهایی لازم است که رویه اهل بیت (ع) بهترین شیوه برای فرزند آوری و فرزند پروری است.

در این مقاله سعی کردیم رفتار و شیوه برخورد با فرزند را از همان بدو تولد با بهره گیری از رویه اهل بیت (ع) بیان کنیم.

* رویه را می توان روش، اسلوب و شیوه هم معنا کرد*

در این مقاله سعی شده است در مورد شیوه و رویه اهل بیت (ع) در زمینه ی فرزند آوری و چگونگی پرورش و تربیت فرزند و همچنین روش های زمینه سازی که به قبل از تولد و بعد از تولد انسان بستگی دارد، بررسی صورت گیرد.

- روشهای زمینه ساز قبل از تولد عبارتند از:

- انتخاب همسر

فرزندان بسیاری از خصوصیات خود را از والدین به ارث می برند و اهل بیت (ع) قانون وراثت را یک اصل مهم می دانند زیرا وراثت باعث انتقال خلیقامت روحی از والدین به فرزندان می شود برای اینکه بتوانیم فرزند را صحیح تربیت کنیم، قبل از ازدواج باید به فکر تربیت ایشان باشیم . امام حسن (ع) می فرمایند : « به کسی که با تقوا باشد دختر شوهر دهید ، اگر هم سرش را دوست داشته باشد اکرامش می کند اگر دوستش نداشته باشد به او ظلم نمی کند با بدی او می سازد و نمی گذارد محیط خانه به سردی بگراید.» (مکارم اخلاق صفحه ۲۰۴)

مردان باید توجه داشته باشند همسرانی را انتخاب کنند تا در آینده مادرانی صالح و شایسته برای فرزندانشان باشند.

پیامبر اعظم (ص) می فرمایند : «برای نطفه های خود جایگاه مناسبی پیدا کنید.» (حر عاملی

در روایات معصومین (ع) از انتخاب همسر نا صالح نهی شده است ، امام علی (ع) می فرمایند :
«از ازدواج با کودن بپرهیزید.» (کلینی 1411 ق . ج 5 . ص 303)

• آداب معاشرت با همسر

یکی دیگر از مواردی که در تربیت و فرزند پروری مؤثر است رعایت آداب معاشرت با همسر است. چگونگی آمیزش تأثیری مستقیم در روح و جسم فرزند دارد. حضرت محمد (ص) به علی (ع) سفارش فرمودند : «با همسرت هنگام آمیزش صحبت نکن با خیال زن دیگر با همسر خود نزدیکی نکن» و موارد ، دیگر چرا که ذکر نام و یاد خدا، با وضو و طهارت بودن و دعا کردن قبل از آمیزش ، موجب جلوگیری از دخالت شیطان در انعقاد نطفه می شود.

• تغذیه مادر

غذای حلال در هنگام تشکیل نطفه تأثیر عجیبی روی فرزند دارد. غذای حرام در شقاوت اولاد آثار سوء فراوانی دارد، کسانی که روز عاشورا بر پیشانی امام حسین (ع) سنگ زدند چون شکم هایشان از حرام پر شده بود ، حرف حق در آنها اثر نکرد. (حسین مظاهری ، تربیت فرزند از نظر اسلام . ص 68)

بعد از تولد فرزند والدین وظایفی بر عهده دارند.

• نگرش به فرزند

وجود فرزند اقتدار وجود پدر است، در منطلق امیر المؤمنین فرزند تمام وجود آدمی و مظاهر و نمای شگر او است بسیار حائز اهمیت است که ما هم یاد بگیریم و رفتار اهل بیت را سر لوحه زندگی خود قرار دهیم.

• پوشش نوزاد

معصومان نوزاد را با لباس سفید می پوشاندند و از پوشیدن لباس زرد نهی می کردند. از جمله مادر امام رضا (ع) نقل شده است وقتی امام رضا (ع) به دنیا آمد، او را در پارچه سفیدی پیچیدم و به موسی بن جعفر دادم. (عزیز الله عطاردی ، مسند الامام الرضا (ص ۱۱۳))
رنگ سفید اشاره به صداقت ، پاکیزگی ، صمیمیت و ملایمت دارد ، سفید رنگ خستگی گیر و انرژی بخش است ، علم روان شناسی این مطلب را تأیید کرده زیرا رنگها دارای خصیصه های خاصی هستند. (روان شناسی رنگ ها، خبر گزاری سلام ، شنبه ۸ مرداد (۱۳۸۴))

• اذان و اقامه در گوش نوزاد

خواندن اذان در گوش را ست نوزاد و اقامه در گوش چپ ، یکی از مستحباتی است که پیامبر (ص) و معصومین (ع) به آن سفارش فرمودند .

صحیفه پاک و نورانی روح کودک پیام های توحیدی را در خود منعکس می کند. بر خلاف تصور بعضی از مردم که می گویند کودک در این سنین چیزی در نمی یابد ، روانشناسی جدید

ثابت کرده است روح کودک ح اساس تر و گیراتر و نقش پذیر تر از دیگر دوره های زندگی می باشد و آثار مثبت یا منفی را در بزرگسالی نمی توان به راحتی پاک کرد. امام علی (ع) می فرماید: «گفتن اذان و اقامه در گوش نوزاد، کودک را از شر شیطان حفظ می کند و باعث می شود در خواب نترسد.» (مستدرک الو سائل ج 15، 138) با اذان گفتن فطرت پاکش را بیدار کنند و اعضا و جوارحش نیز به وحدانیت خدا و رسالت پیامبر او شهادت بدهند.

- برداشتن کام نوزاد

یکی از سنتهای دیگر برداشتن کام نوزاد هست که اهل بیت (ع) به آن سفارش فرمودند، کام فرزندان خود را با خرما، آب فرات، تربت امام حسین (ع) بردارید. زیر این کار زمینه سازی برای مهر ورزیدن کودک به اهل بیت است. امام صادق (ع) می فرماید: «کام فرزندان خود را با تربت ح سین بن علی (ع) بردارید که مایه ایمنی کودک خواهد بود.» (مستدرک الو سائل، ج 15، ص 139)

- ختنه کردن پسران

سنت دیگری که ائمه به آن سفارش کردند ختنه کردن است که باید در هفته اول تولد نوزاد پسر رعایت شود. امام علی (ع) می فرماید: «فرزندان خود را روز هفتم تولد ختنه کنید و هیچ گاه گرما یا سرما شما را از این عمل باز ندارد زیرا ختنه مایه طهارت و پاکی جسم است.» (تحف العقول ص 119)

زمینه از ادرار کسی که ختنه نشده نزد خدا شکایت می کند. (محمد بن الحسن حرعاملی وسائل الشیعه، ج 21، ص 424)

- تراشیدن سر نوزاد

یکی دیگر از سنت هایی که در بدو تولد باید مورد عنایت پدر و مادر باشد، تراشیدن موی سر نوزاد است که مستحب است در روز هفتم انجام شود و صدقه دادن به وزن موی اوست.

« سمعت ابا عبد الله (ع) يذكر عن ابيه أنّ رسول الله (ص) عقّ عن الحسن (ع) بكبش وعن الحسين بكبش واعطى القابله شيئاً وحلق ائو سعتها يوم سابعهما و وزن شهرهما فتصدق بوزنه قضّه» امام صادق (ع) از پدر خود نقل کرده که پیامبر برای امام حسن (ع) و امام حسین (ع) هر کدام یک کوچ عقیقه کرد و مقداری آن را به قابله داد و سر آنها را در روز هفتم ولادت تراشید و به وزن سر آنها نقره صدقه داد. (محمد بن یعقوب کلینی کافی، ج 6، ص 33)

این کار آثار جسمی و روحی فراوانی بر فرزند دارد صدقه موجب دفع بلا می شود و همچنین پاک شدن کودک از مویی که در شکم مادر است.

- نام گذاری

نخستین هدیه برای فرزند در سنت پیامبر انتخاب نام نیکو برای اوست. زیرا که کودک تمام عمر با این نام سر و کار دارد و نام وسیله ای برای توجه به شخصیت طفل خواهد بود. در روایت آمده است، برای فرزندان بهترین نام انتخاب کنند که نشان دهنده بندگی و عبودیت پروردگار و یادآور فضایل و مکارم اخلاق باشد. در قیامت انسان ها را با نام میخوانند؛ امام رضا (ع) فرمودند: «استحسینو أَسْمَاءُ کم؛ فَإِنکم تدعون بها يوم القيامة قم یا فلان بن فلان إلی نورک. قم یا فلان بن فلان لانور ملک.» (عدة للداعی. ص 78-79) نام های خود را نیکو گردانید زیرا در روز قیامت با همان نام خطاب می شوید که ای فلان فرزند فلان برخیز و به سوی نور خود گام بردار، و ای فلان فرزند فلان برخیز که نوری نداری. نام هر کس و هر معنایی که بر روی کودک گذاشته شود با ذکر مکرر آن در طول زندگی، یاد و خاطره و ویژگی های آن شخص و آن معنا در ذهن و روان کودک تاثیر می گذارد و پیوند خاصی بین آن دو ایجاد می شود که در سعادت و شقاوت او موثر است. تمامی مواردی که بیان شد آثار عمیقی در جسم و روح فرزند دارد، تمام دوران زندگی بشر را تحت تأثیر قرار می دهد و در رشد و تربیت فرزند باید تمام موارد را رعایت کرد. باید بگوییم که تربیت یک کودک و یک انسان صالح از موباریکتر، از آتش سوزاننده تر و از شم شیر برنده تر است.

وللدين تأثير بـ سيـار زيـادى در تربيت فرزند دارند، خداوند در قرآن کریم می فرماید: «يا ايها للذين آمنوا قوا أنفسكم وأهليكم ناراً وقودها الناس والحجارة.» (التحریم 6) یعنی: «ای افرادی که ایمان آورده اید شما باید هم خودتان و هم زن و بچه تان را از آتش جهنم نجات بدهید.» متأسفانه امروزه بیشتر والدین به فکر تأمین آتیه فرزندان خود هستند اما به فکر تربیت صحیح و دین و ایمان او نیستند و در تربیت اولاد بی تفاوت هستند؛ پیامبر (ص) فرمودند: «لعنت خدا بر آن پدر و مادری که موجب بشود که اولادش عاق گردد.» (بحار جلد 77 ص 58) تربیت در تکامل انسان نقش اساسی دارد، امام علی (ع) می فرماید: «يَعْرِفُ الْمُؤْمِنُ مَنْزِلَتَهُ عِنْدَ رَبِّهِ بِأَنْ يُرَبِّيَ وَوَلَدَهُ كَافِيًا قَبْلَ الْمَوْتِ» - قدر منزلت انسان مؤمن در پی شگاه پروردگارش در گرو تربیت فرزندى است که پیش از مرگ او را بی نیاز گرداند.

دوران کودکی و نوجوانی بهترین و مناسب ترین زمان برای تربیت و پرورش دینی است، چشم و گوش او بسته و روحیه اش حساس هست تنها پدر و مادر و محیطی که تحت حمایت والدین است را می شناسد. از همان محیط اثر می پذیرد و رفتار والدین و افراد نزدیک را در خود ضبط می کند، تمامی حرکات، رفتار و برخورد ما با یکدیگر و اطرافیان در دراز مدت بروز خواهد کرد، اگر ما والدین گرامی الگوی تربیت شاید سسته برای کودکان خویش نباشیم و تنها امر و نهی خشک و خالی کنیم هیچ اثری نخواهند داشت. اگر ما در تربیت فرزند سهل انگاری کنیم و به

هنگام نیاز کودک سر جای خود نبا شیم غریبه ها جای ما را خواهند گرفت و کودک بیشتر به سوی آنها تمایل خواهد یافت و از آنها تأثیر خواهد پذیرفت، تربیت کودک صبر و بردباری و دقت و هو شیاری و نظارت مستمر می خواهد، ثمره تربیت اگر فرزندی سالم و صالح با شد چنان شیرین و مسرت بخش خواهد بود که با هیچ چیزی در دنیا قابل قیاس نیست، درخت تربیت به تدریج رشد و نمو می کند و در دراز مدت پر برگ و بار می شود، برگ توت تا به ابری شمشیدل شود، فرصت و مهلتی طولانی می خواهد اما چون به آن مرحله رسید گوهر وجودش کمال یافته و نفیس و ارزشمند گشته و مطلوب خاص و عام می گردد. علم و ادب آموزی و تربیت یافتن در خرد سالی همچون نقش و نگار بسیار زیبایی که بر قالب سنگی حکاکی و طراحی شود، زوال ناپذیر است.

• تشویق و تمجید کودکان در سیره ی اهل بیت (ع)

تشویق عمل بسیار پسندیده ای است که خداوند متعال و ائمه (ع) آن را انجام می دادند، والدین هم باید فرزندان خود را با پیروی از خداوند و ائمه فرزندان را به انجام کارهای خیر تشویق کند؛ تشویق خوب آن است که تنها زبانی نباشد بلکه عملی نیز باشد کودکان بدانند برای چه چیز مورد تشویق قرار گرفته اند تشویق باعث ایجاد تقویت رفتارهای خوب و باعث بالا رفتن اعتماد نفس انسان می شود.

بهتر است در حضور جمع صورت گیرد نه فقط در حفا و پنهانی. خداوند در قرآن حضرت ایوب را بخاطر صبر و پایداریش در مقابل رنج و مشقت تشویق کرده و می فرماید: «إنا وجدناه صابراً نعم العبد إنه أواب» (سوره ص آیه 44) - ما او را صابر یافتیم، بنده خوبی ست او توجهش به درگاه ما بود.

حضرت امام موسی کاظم (ع) نماز می خواند و مردم از مقابلش رد می شدند و آنها را نهی نمی کرد، از اصحاب به امام صادق (ع) خبر رسید، فرمودند نماز می خواندنی و مردم از برابر تو عبور می کردند و آنها را منع نمی کردی؟ امام موسی کاظم (ع) فرمودند: «پدر جان کسی که من برای او نماز می خولندم. از آنها می گذشتند به من نزدیکتر بود.» خداوند فرماید «ما از رگ گردن به از سان نزدیکتر هستیم»؛ امام صادق (ع) فرزند شان را در آغوش کشیدند و تشویق کردند (وسائل الشیعه، ج 3، ص 436)

• منع تنبیه بدنی کودکان از دیدگاه ائمه (ع)

زمانی که کودکی کار اشتباه انجام می دهد والدین فقط رو میتوانند ۳ ضربه بزنند. کاهایی که خداوند امر فرموده اند نه کارهایی که والدین خود دستور می دهند و برای راحتی و خوشایند خودشان می خواهند کودک انجام دهد.

اهل بیت (ع) اشاره فرمودند اگر نام مقدسی بر فرزند خود گذاشتید حق ندارید آنها کتک بزنید نام محمد (ص) و حضرت فاطمه زهرا (ع) بهترین راه حل اسلامی و اهل بیت (ع) قهر کردن است، این عمل روحیه کودک تأثیر بسزایی دارد و کودک احساس می کند تمام درها با قهر والدین از او به رویش بسته شده و هیچ راهی به جز دست کشیدن از کارهای خلاف خود ندارد. نباید مقصر کردن طولانی باشد که تأثیر منفی دارد.

کودکان غنچه های بهشتی هستند که زندگی را شیرین می کنند، نباید مورد آزار و تنبیه قرار گیرند یکی از وظایف اساسی والدین این است که اخلاق اسلامی را بلد باشند و به بچه ها هم یاد بدهند.

در آموزه های اسلامی از جمله نهج البلاغه اجتماعی کردن فقط بخشی از فرزند پروری است، سبک و روش و رویه فرزند پروری از شیوه عملی امام (ع) استخراج می شود. در دوران کودکی فرزند را باید تربیت کرد در نگاه امیر مومنان (ع) قبل از مبتلا شدن فرزندان به قساوت قلب و انحراف از راه صحیح زندگی و بندگی باید به تربیت و نظارت بر رفتار و اندیشه های آنان اهتمام کرد و قبل از شکل گیری کامل شخصیت این مسیر صحیح و بی نقص را باید به آنان نشان داد. فرزند پیروزی امام علی (ع) متکی بر عقلانیت و استدلال است. در مکتب علوی خشونت، تندی، بد رفتاری با فرزند جایی ندارد. این سبک تربیت فرزند امام علی (ع) به ما می آموزد که اطاعت اجباری و بی چون و چرای فرزند روش صحیحی برای تربیت نیست و نمی تواند همراه با توفیق باشد. امیر مؤمنان برای عاطفه و محبت در تربیت فرزند و پاسخگویی به نیازها و خواسته های او نقش محوری قابل است و فرزندان خود را با عطف و مهربانی مورد خطاب قرار می دادند. امام علی (ع) هم قولاً و هم عملاً در فرزند پروری اهل محبت است و تلاش کرده است فرزندان خود را هم با محبت و گذشت بار بیاورد، سیره تمام ائمه (ع) این گونه بوده است پیامبر (ص) می فرماید: هر بار که از سان فرزند خود را می بو سد خداوند حسنه ای برای او می نویسد و هر کس به فرزندش خوشحالی و آسایش عطا کند خداوند در قیامت به او خوشحالی و آسایش عطاء می نماید. (کافی، ج 6، 49)

امام علی (ع) با عاطفه محبت و تعامل و دلگرمی با فرزندان رابطه برقرار می کردند که هدفش ایجاد زمینه و امکان لازم برای فرزند است که قرار است قبل از هر چیز بنده خدا باشد و خود و دیگران را در مسیر بندگی و عبودیت همه جانبه ارتقا بخشد. عطف و مهربانی و احسان یکی بودن با فرزندان از لوازم تربیت علوی است.

از دیدگاه اسلام مسئولیت فرزند پروری در اصل به عهده پدر و مادر است و این از حقوق فرزندان است

این حق فرزند است در سر پرستی و تربیت وی مسئولیت داری که ادب او را نیکو کرده به سوی پروردگارش رهنمون سازی و در فرمانبرداری از او، نسبت به وظایف تو و خودش یاری اش کنی. (حرانی-1400ق.263) هر خانواده‌ای شیوه خاصی را در تربیت فردی-اجتماعی فرزندان خویش به کار می‌گیرد. تنها مکتبی که از حین تولد انسان (بلکه قبل از تولد) تا زمان وفات او برنامه زندگی ارائه کرده اسلام است. تربیت یعنی پروراندن هر صفت و کمالی که از انسان به عنوان جانشین خدا بر زمین و انسان به عنوان انسان باید دارا باشد. (بحری 1392)

دین اسلام که در رأس همه‌ی ادیان قرار دارد، بر تربیت در دوران کودکی تأکید فراوان دارد و آن را از اصلی‌ترین وظایف پدر و مادر می‌داند.

امام صادق (ع) می‌فرماید: «فرزند به پدر سه حق دارد، انتخاب مادر مناسب برای او، به نام نیک نهادن بر او و جدیت در تربیت او.» (مجلسی 1403ق. ج 78: 236)

اسلام نگرش‌های پدر و مادر را در مسیر صحیح قرار می‌دهد و به آنان می‌باوراند که فرزندان دارای حقوق هستند و از انسان دارای مقام خلیفه الهی و مستعد از صاف به همه کمالات است. (انسان آیه ۲)

رسیدن به آنها در گرو تربیت صحیح است پیشوایان اسلام الگوی تربیتی همراه با سختگیری و اعمال قدرت را نادرست تلقی کرده‌اند.

امام علی (ع) می‌فرماید: «فرزند انسان به حکم اینکه انسان و دارای شعور و اندیشه است باید از طریق پند و اندرز و ادب شایسته تربیت شود نه از طریق زورگویی و تنبیه بدنی. (نهج البلاغه. نامه ۳۱)

بی تردید مطلوب‌ترین منبع، سبک تربیتی و زندگی ائمه اطهار (ع) میباشد. (بناوی. 1394 ص 136)

پیامبر گرامی اسلام می‌فرماید: «هر کودکی با فطرت خدایی تولد می‌یابد و این پدر و مادر هستند که او را از فطرت سلیم خود (اسلام) منحرف می‌سازند.» (مجلسی 1403، ص 481)

فرزندان میوه دل انسان هستند و دارای نیازهای اساسی هستند که والدین باید به آنها توجه کنند.

• محبت به فرزند

علاوه بر نیازهای زیستی انسان مانند خوراک و پوشاک انسان نیاز به محبت دارد، باید مزرعه دل‌های کوچک را با آب حیات بخش مهر و محبت آبیاری کرد. مهر و محبت کردن به کودک باعث خواهد شد استعدادهایش شکوفا شده و شخصیتی قوی داشته باشد. نوازش والدین به فرزند جرات، شجاعت و اعتماد به نفس می‌بخشد. اگر نیاز عاطفی کودک بر طرف نشود او

دچار بیماری روحی، روانی و جسمی خواهد شد و خطرات جبران ناپذیری برای فرزند خواهد داشت.

سیره عملی اهل بیت (ع) نشانگر آن است که این توجه به این اصل چقدر ارزشمند است، پیامبر (ص) میفرماید فرزندان خود را دوست بدارید و به آنها ترحم کنید. (مکارم الاخلاق، ص 231)

نگاه محبت آمیز پدر به صورت فرزند عبادت است (۲۰). (مستدرک الوسائل ج ۵ ص ۱۷۰) احترام به دیگران ارزش است برای ایجاد این ارزش در کودکان باید به صورت عملی آن را به ایشان آموخت محبت را باید از دل به زبان و عمل آورد تا کودک آن را با تمام وجود لمس کند. باید محبت خود را به فرزندمان مانند اهل بیت (ع) اظهار کنیم بر زبان جاری کنیم که دخترم یا پسر من هستم. یا در عمل خود به گونه ای رفتار کنیم که کودک این محبت را در رفتار والدین احساس کند. امام حسن و حسین (ع) موقع سجده بر شانه پیامبر (ص) می نشستند پیامبر سجده را طولانی می کرد تا کودک با رضایت خود پایین بیاید این رفتار عملاً به کودک میفهماند که چقدر برای پدر یا مادر ارزشمند است.

شیوه های تکریم و احترام کودک

1. بیرون نراندن کودکان از صف جماعت

برخی از نمازگزاران وقتی کودک خرد سالی را می بینند آنها را به صف های آخر می فرستند و برخوردی از سر ناآگاهی انجام می دهند که هرگز نباید چنین کرد باید با محبت و تحسین با کودکان برای حضور در مسجد رفتار کرد تا اینکار تبدیل به خاطرات شیرینی برای آنان شود. بذره های ایمان و گرایش دینی باید از همان دوران طفولیت در دل کودکان کاشته شود. نباید با برخوردهای ناآگاهانه روحیه مذهبی آنها را تضعیف کنیم حجت الاسلام آقای قرائتی در خاطرات خود تعریف می کند در مراسم قرار بود سخنرانی کنم، چند نفر آمدند و کودکان را که در اول صف نشسته بودند گفتند بلند شوید چند نفر از مسئولین می خواهند بیایند و اینجا بنشینند گفتم سخنرانی نمی کنم تا بچه ها را به همان اول صف بازگردانید بچه ها آمدند و در اولین صف نشستند و از همان جا با دست بوسه برای من فرستادند، تمامی اعمال و رفتار بزرگانی چون آقای قرائتی میتواند سر مشق زندگی ما باشد.

2. سلام کردن با کودکان

سلام کردن به کودکان نشانه تواضع و بزرگی و ارزش نهادن به شخصیت کودکان است، پیامبر اسلام فرمودند: «من خمس لا أَدْعُهُنَّ حَتَّى الْمَمَاتِ... وَالْتَّسْلِيمَ عَلَى الصَّبِيَّانِ لِيَكُونَ سُنَّةً مِنْ بَعْدِي.» (مجموعه ورام، ص 359) - پنج چیز است که تا لحظه مرگ آنها را ترک نمی کنم ... یکی سلام گفتن به کودکان است تا اینکه پس از من در میان مسلمانان سنت گردد.

3. با احترام صدا کردن فرزندان

معصومان (ع) همواره کودکان را با احترام و نام نیک صدا می کردند. هنگام نام گذاری نام هایی نیک برای آنها انتخاب می کردند، در سیره اهل بیت (ع) موارد بسیاری مشاهده می شود که هنگام صحبت با فرزندان خویش از الفاظ زیبا استفاده می کردند.

پیامبر (ص) فرمودند: «بَادِرُوا أَوْلَادَكُمْ بِالْكُنَى قَبْلَ أَنْ تَغْلِبَ عَلَيْهِمُ الْأَلْقَابُ.» (کنز العمال، ص 419) پیش از آن که لقب های زشت بر فرزندان غلبه پیدا کند لقب ها و کنیه های خوب بر آنان بگذارید.

در سیره اهل بیت (ع) آموزش نماز و قرائت قرآن اهمیت زیادی دارد، همه ی آنچه را که برای هدایت و راهنمایی انسان لازم و ضروری است در کتاب قرآن آمده است. سن شروع نماز به کودکان هفت سالگی است و در این مسئله توانایی و ظرفیت کودکان را در نظر می گرفتند و آنها نماز را به صورت عملی می خواندند تا دیگران هم آن را یاد بگیرند با اینکه به قرآن خواندن اهمیت می دادند اما در این کار سختگیری نمی کردند.

انسان موجودی است که در تعامل با جامعه و روابط و مناسبات اجتماعی رشد می کند و انسانی اجتماعی پدید می آید. امام علی (ع) در نهج البلاغه در نامه ای به حارث همدانی وی را به نوع روابط اجتماعی و تأثیر آن به مناسبات اجتماعی توجه داده و به او گفته است از جاهایی که مردم از یاد خدا غافل هستند و بر یکدیگر کمک نمی کنند بپرهیز. (نهج البلاغه نامه 8) تمامی سخنان و رفتار اهل بیت (ع) را الگوی زندگی خود و کودکان قرار دهیم تا بتوانیم با تربیت فرزندان صالح آنها را همانگونه که خداوند خلیفه الله در زمین قرار داده شایسته این مقام باشند چون سلامت دین و دنیا مردم به سلامت اجتماع بستگی دارد و سلامت اجتماع به تربیت الهی بستگی دارد.

معصومین (ع) همواره با فرزندان جوان خود با حسن رفتار و اخلاق نیکو برخورد می کردند و به علم آموزی، ازدواج و رفع نیازهای آنان توجه می کردند. دوره جوانی مهمترین مرحله زندگی و بهار عمر انسان است دوره جوانی چون دوره نشاط، فعالیت و شادابی است، با پیروی از فرامین اهل بیت (ع) به تربیت پذیری فرزندان باید پردازند. اهل بیت (ع) در دوران جوانی فرزندان آنان را به قرآن، علوم زندگی و معارف اسلامی مجهز می کردند. پیامبر (ص) آموختن علم را بر زن و مرد واجب کرده و فرمودند: «طَلَبُ الْعِلْمِ فَرِيضَةٌ عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ.» (۳) - آموختن علم بر هر مسلمانی واجب است.

خداوند متعال تعلیم قرآن را به علوم دیگر و حتی خلقت انسان مقدم کرده است تا انسان بتواند به کمالات معنوی و انسانی برسد اهل بیت برای علم آموزی و تربیت معنوی فرزندان اهمیت بسیاری قائل بودند. امام صادق (ع) می فرمایند: «لَوْ أَتَيْتُ بِشَابٍّ مِنْ شَبَابِ الشَّيْعَةِ لَا يَتَفَقَّهُ فِي

الدین لادبته» (8) - اگر جوانی از جوانان شیعه را بیابم که در پی کسب آگاهی دینی نیست او را تنبیه می‌کنم.

هر کدام از ما اگر جوانی در خانه داریم باید در بر خورد با آنان به سبک معصومین رفتار کنیم، او را مورد پذیرش قرار دهیم زیرا جوان دارای شخصیتی است که به دلیل خصیصه تربیت پذیری و روحیه هم‌گرایی با مردم دوست دارد همواره مورد احترام خانواده و جامعه باشد. پیامبر اکرم (ص) می‌فرماید: «او سعو ال شباب فی المجالس.» (حکمت نامه جوان من 284) - برای جوانان در مجلس‌ها جا باز کنید. جا باز کردن در مجلس برای تازه واردان از آداب اسلامی و موجب تکریم شخصیت آنان است.

پیامبر (ص) برای پرورش روحیه احترام خواهی جوانان، علاوه بر جوانان به تمامی پدر و مادرها فرموده‌اند: «اکرموا اولادکم و احسنوا آدابهم» (مختصر المیزان الحکمه ص 443) - فرزندان را گرمی دارید و آداب نیکو به آنان بیاموزید. این سخن شامل تمامی فرزندان در همه دوره‌های سنی است. زندگی انسان نیاز به برنامه ریزی دارد و بدون آن پیش رفتی حاصل نخواهد شد، برنامه ریزی در سطح خرد و کلان در گفتار و رفتار معصومین (ع) وجود داشته است و دستوراتی در این زمینه فرموده‌اند به فرزندان از همان دوران نوجوانی و جوانی می‌آموختند که شبانه روز شان را بر سه قسمت تقسیم کنند، بخشی در ارتباط و عبادت خدا، بخشی دیگر برای کسب و کار و قسمتی را هم برای گشت و گذار و تفریح.

• اعطای مسئولیت به فرزندان

در سیره معصومین (ع) مشاهده می‌شود پیامبر در 23 سال رسالت خود به جوانان مؤمن اعتماد داشت و پست‌های مهم سیاسی و نظامی را به آنان واگذار می‌کردند، با توجه به سیره معصومین (ع) در خانه و اجتماع می‌توان گفت ایشان مسئولیت اداره خانواده در حوزه آموزش فرزندان و تأمین نیازهای اقتصادی را بر عهده جوانان می‌گذاشتند.

*موعظه: علی اصل مهمی است که قرآن و رهبران الهی مردم و خانواده‌ها را بدان فرخوانده‌اند. عملی است که در آن انسان حالت بازدارندگی از بدیهها و گرایش به خوبی را ایجاد می‌کند، اهل بیت علیهم السلام نیز فرزندان خویش را موعظه می‌کردند امام علی (ع) فرزندان خود امام حسن و امام حسین (ع) را به ترس از خدا سفارش می‌کردند و پیوسته در فرمان او باش و دلت را با یاد خدا زنده کنی و به رسیمان او چنگ زنی. در تمام مراحل زندگی انسان از کودکی تا بزرگسالی و تا پایان زندگی یک الگوی کامل سبک زندگی دینی و الهی لازم است. وجود مقدس پیامبر اعظم (ص) است. خداوند متعال از خلق و خوی آن حضرت با تعبیر خلقی عظیم و بزرگ یاد می‌کند، «وَ أَنْكَ لَعَلَى خُلُقٍ عَظِيمٍ» (قلم، 4) - او را الگویی نیکو برای بشر معرفی می‌کند. به

یقین برای شما در زندگی، پیامبر خدا سر مشق نیکویی بود برای آنها که به رحمت خدا و روز باز پسین امید دارند و خدا را بسیار یاد می‌کنند. (احزاب: 21)

امیر المؤمنین (ع) سبک زندگی پیامبر (ص) را برترین و هدایتگرترین سبک زندگی می‌داند و به پیروی از سنت و سیره اهل بیت پیامبر تأکید میکند، ایشان می‌فرمایند: «عقب ماندن یا جلو زدن از سبک زندگی اهل بیت پیامبر اکرم (ص) موجب گمراهی و تباهی خواهد شد.» تنها اسلام و فرهنگ اهل بیت (ع) ظرفیت لازم برای سبک زندگی متعالی و انسانی را در اختیار بشر قرار می‌دهد.

از مهمترین نکات سیره اهل بیت (ع) نحوه رفتار و برخورد آنان با خانواده و تربیت فرزندان است، در مباحث گذشته بیان کردیم که اهل بیت با فرزندان با مهربانی و نرم خوئی رفتار می‌کنند، مادر شاید سسته انتخاب می‌کنند، تشویق می‌کنند، نام نیک بر آنان انتخاب می‌کنند و بسیاری موارد دیگر، همچنین با افکار و انتخاب جوانان در امر ازدواج احترام می‌گذارند. جوانان دوران کودکی و نوجوانی را پشت سر گذاشته و به حد رشد رسیده و حق انتخاب دارد بهتر است ولدین فرزندان را در دوران کودکی طوری تربیت کنند که تصمیم معقول و منطقی بگیرند. مهمترین تصمیم‌گزینه همسر می‌باشد که قبلاً باید زمینه استقلال در فرزندان فراهم شده باشد تا انتخاب صحیح بکند.

باید به وی حق انتخاب داد و از ازدواج‌های تحمیلی پرهیز کرد. (همت بناوی. 1379: 4)

امام حسین (ع) زمانی که پسر برادرش به خواستگاری یکی از دختران ایشان رفت فرمودند: فرزندانم هر کدام را بیشتر دوست داری انتخاب کن فرزند امام حسن (ع) شرم کرد و جوابی نداد، (امام (ع) دخترش فاطمه را انتخاب کردند برای پسر برادرشان. (مفید. 1413: 196)

در اینجا به رفتار امام حسین (ع) توجه کنیم خواهیم دید که چقدر به نظر فرزند برادر اهمیت داد و خواست هر کدام را دوست دارد انتخاب بکند و اگر چه فرزند امام حسین (ع) به احترام عمو سخن نگفتند.

نتیجه‌گیری

امروزه با ما شین شدن زندگی‌ها و به قول معروف وارد شدن به عصر ارتباطات، اگر دقیق بنگریم این مسئله دروغی بزرگ است بهتر است بگوییم عصر تنهایی که هر فردی در خانواده سرش به گوشی گرم است و دیگر از دور هم جمع شدنهای قدیمی، حرمت و احترام بزرگترها و سفره جمع شدن‌ها خبری نیست با کمی تامل می‌توان فهمید اشتباه در سبک زندگی است که در پیش گرفته ایم اگر از همان اول سبک زندگی اهل بیت (ع) و سبک اسلامی را در زندگی و فرزندآوری و تربیت آنها در پیش بگیریم هرگز دچار بحران‌های عاطفی، امراض روحی و روانی نخواهیم شد. امروزه فرزند پروری و تربیت صحیح آن یکی از پیچیده‌ترین مسائل زندگی شده؛ زندگی اکثر انسان‌ها تبدیل به منجلابی شده است که هر چه سعی می‌کنیم و دست و پا می‌زنیم درست نمی‌شود بلکه خرابتر هم می‌شود. سعی کنیم قبل از تشکیل خانواده کسی را برای همراهی خود در زندگی انتخاب کنیم که اصلح باشد چون پرورش نسل ما به این هم سر برمیگردد که کودک از آنان تربیت خواهد یافت و بعد از تولد فرزند هم رویه اهل بیت (ع) را در زندگی خود پیش بگیریم که چگونه با هم سر و فرزندان خود رفتار می‌کردند تا بتوانیم به قرب الهی دست یابیم و سعادت‌مند شویم هم آخرت خود را آباد کنیم و هم از زندگی دنیوی لذت ببریم در این مقاله سعی شده‌ای رفتار و منش و رویت اهل بیت (ع) و سبک زندگی اسلامی در تربیت و پرورش فرزند بیان شود امید است با عمل به رویه اهل بیت در زندگی خود و سر مشق قرار دادن آنها در زندگی فرزندان سالم و صالحی تربیت کنیم تا سعادت هر دو دنیا نصیبمان شود.

منابع

- 1- قرآن کریم
- 2- نهج البلاغه
- 3- مروجی طب سنی، محمد جواد با مقدمه معرفت، محمد هادی، حقوق فرزندان در مکتب اهل بیت علیهم السلام - قم مؤسسه بوستان کتاب (مرکز چاپ و نشر دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم) - چاپ ۱۸، سال ۱۳۹۱
- 4- دکتر سنگری، محمد رضا - در آفاق تربیت، ناشر خورشید باران، چاپ و صحافی موسسه الهادی قم، چاپ اول بهار ۸۵
- 5- مظاهری، حسین، تربیت فرزند از نظر اسلام، ناشر سازمان تبلیغات اسلامی ویژه قم، چاپ نهضت، چاپ اول زمستان ۱۳۷۰
- 6- راجا، سعید، جاوید انوری، احمد، روش های زمینه ساز تربیت فرزند از دیدگاه اهل بشید ۷ همت بناری ها علی، اصول فرزند پروری در سبک زندگی اهل بیت (ع)
- 7- خنکداری، معصومه - سلحشوری، احمد - رفیضی، اسماعیل. تبیین و نقد سبک تربیتی مبتنی بر رویکرد فازی بر اساس دیدگاه ائمه. سال 1399/9/26
- 8- قائمی، مرتضی - قدسی، علی محمد - بررسی تطبیقی سبک های فرزند پرورانی با سبک فرزند پروری امام علی (ع) در نامه ۳۱ نهج البلاغه. زمستان ۱۳۹۳
- 9- کوخایی، آزاد، رود مقدس رم ضانعلی برر سی سبک های فرزند پروری در منابع اسلامی 1394/10/24
- 10- بخش، علی - تربیت فرزند در سیره معصومان (ع)
- 11- موسوی، سید علی. اخلاق تربیت در سبک زندگی اسلامی 1396/4/21
- 12- احمد حسین، شریفی. روشهای اهل بیت (ع) در نهادینه سازی بسبک زندگی اسلامی 1393/7/27
- 13- زحمتکش، زهرا. تبیین مولفه های تربیت فرزند در سیره امام حسین (ع) 1398/8/29
- 14- سیره اخلاقی و تربیتی معصومین (ع) ن ۱ مقاله خوانان معصومین (ع)